

news letter

Fenomén Chávez

Josef Opatrný
profesor Filozofické fakulty
Univerzity Karlovy

Josef Opatrný:
Fenomén Chávez

Petr Fischer:
Sto let od narození
Jana Patočky

Marek Loužek:
Recenze –
Patrick Buchanan:
Smrt Západu

Václav Klaus:
Střední Evropa má
společné zájmy

Politika latinskoamerického populisty Huga Cháveze je fenoménem, který přesahuje hranice Venezuely a možná i Latinské Ameriky. Kde jsou kořeny nástupu Huga Cháveze k moci? Jde pouze o náhodu, nebo o širší jev v rámci vývoje Latinské Ameriky? Jaký je vztah Hugo Cháveze a Fidela Castra? Zabírá protiamerická rétorika? Jak podle Cháveze vypadá socialismus pro 21. století?

Bolívarovská revoluce

Hugo Chávez vstoupil na politickou scénu Venezuely v roce 1992 pokusem o svržení civilní vlády vojenským pučem v zemi považované v regionu za příkladnou demokracii. Akce MBR-200 (Movimiento Bolivariano Revolucionario – Bolívarovské revoluční hnutí) však ztroskotala a Chávez skončil ve vězení. Po amnestii v roce 1994 začal s cílevědomou přípravou účasti na prezidentských volbách, během níž přeměnil v roce 1997 své hnutí v politickou stranu Movimiento V República (Hnutí páté republiky). Před samotnými volbami pak vytvořil s několika malými levicovými stranami koalici a v roce 1998 ve volbách zvítězil.

Získal voliče útoky proti tradičním politickým stranám, sliby nejchudším vrstev venezuelské společnosti (podle statistik žije skoro 40 % Venezuelců pod hranicí chudoby) a kritikou politiky

Spojených států na americkém kontinentě. V této době nehovořil Chávez o socialismu, ale podobně jako stovky politiků nejen v Latinské Americe o korupci, potřebě demokratizace společnosti, v níž byla demokracie karikována politickými stranami, a nutnosti řešení sociálních problémů obyvatel venkova i chudinských čtvrtí velkoměst.

Pokud Chávez o socialismu před volbami nehovořil, hned po nástupu do úřadu zahájil politiku sblížení s Castrovou Kubou.

Tento standardní slovník obohatil Chávez termínem bolívarovská revoluce, aniž by blíže vysvětlil, co těmito slovy chápe, protože odkazy na Bolívarovu tradici boje za

svobodu Venezuely proti španělskému kolonialismu jsou přece jen příliš obecné pro objasnění programu politické strany na konci devadesátých let dvacátého století. V roce 1998 ovšem patrně nikdo nepředpokládal, že volební vítězství Hnutí páté republiky (samotné číslování těchto republik je svérázným pohledem na historický vývoj Venezuely od počátku 19. století) předznamenává nejen výsledky dalších voleb a referendum ve Venezuele, ale do jisté míry také vývoj ve většině zemí Latinské Ameriky.

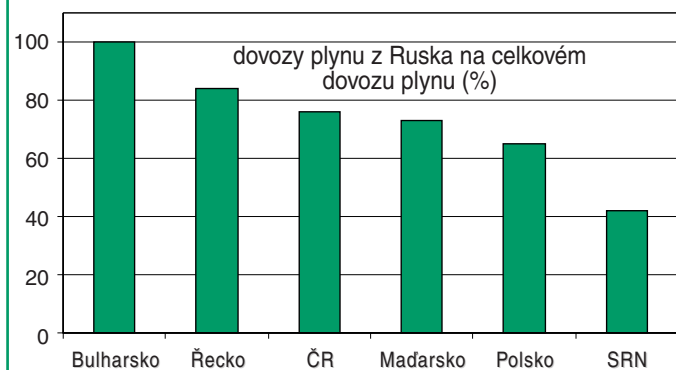
Castrova Kuba

Pokud ovšem Chávez o socialismu před volbami nehovořil, hned po nástupu do úřadu zahájil politiku sblížení s režimem, který se na západní hemisféře k socialismu hlásil už od dubna roku 1961. A neustoupil z tohoto programu ani potom, co se zhroutil Sovětský svaz a jeho východoevropské impérium.

Castrova Kuba uvítala Chávezovu vstřícnost tím spíše, že se po pádu vlád hlásících

ČERVNOVÝ GRAF CEPU

Závislost na ruském plynu

Pramen: International Energy Agency, 2007

cep

CENTRUM

PRO EKONOMIKU A POLITIKU

Politických vězňů 10
110 00 Praha 1
Tel./fax: 222 192 406
e-mail: cep@cepin.cz
www.cepin.cz

CEP – Newsletter

Centra pro ekonomiku a politiku
Registrace MK ČR E 11024

k socialismu ve střední a východní Evropě ocitla nejen v komplikované mezinárodní situaci, ale na pokraji ekonomického krachu. Socialismus sice nakonec na ostrově přežil, zastavení masivní hospodářské pomoci ze strany Moskvy mělo ovšem těžké důsledky prakticky ve všech oblastech života Kuby i jejich obyvatel.

Roste počet opatření, která jsou realizací socialistického programu, jako je vyvolastňování zemědělské půdy či znárodnování podniků zahraničních společností.

Krise nejenže donutila kubánské socialisty vsadit v boji o zachování moci na ta hospodářská odvětví, která byla na počátku 60. let označována za symbol podřízenosti Kuby americkému imperialismu, tedy na „cukerní průmysl“ a turistiku, již Castro po svém vítězství v roce 1959 fakticky vyloučil z ekonomiky země. Castrův režim musel navíc hledat prostředky na svou další existenci v různých „joint venture“ se španělskými, kanadskými či italskými podnikatelskými skupinami, do jejichž hotelů přijížděli za kubánskými prostitutkami tisíce klientů. Takto získané pesety, dolary a později eura učinily z turistiky druhé nejdůležitější odvětví kubánské ekonomiky.

„Jineterismo“ (tedy prostituce) obou pohlaví a všech věkových kategorií se stalo symbolem úpadku socialistické morálky na Kubě, již pomáhal Chávez řešit palčivý problém zásobování ropou. Nečinil tak ovšem nezištně. Splácela-li totiž Kuba v 70. a 80. letech dodávky sovětské ropy účastí své armády na konfliktech v Africe, platil Castro od konce 90. let venezuelskou ropu nejen prací kubánských lékařů v chudinských čtvrtích Caracasu a na venezuelském venkově, ale také politickou podporou Chávezovi v Latinské Americe.

Přestože Castrův socialistický experiment na Kubě nesplnil žádný z vytčených ekonomických či sociálních cílů, v jedné oblasti dosáhl nepopiratelného úspěchu. Nejenže dokázal čelit nepřátelství Spojených států, ale navíc dokázal této skutečnosti propagandisticky využít.

Protiamerická rétorika

Spojené státy získaly v Latinské Americe postupně velmi špatnou pověst. Považovaly americký kontinent za předmět svého zvláštního zájmu do té míry, že formulací Monroeovy doktríny označily každý pokus o kolonizaci Ameriky evropskými mocnostmi za akt ohrožující bezpečnost USA. Od konce 19. století, zejména však v průběhu první světové války a bezprostředně po jejím skončení, se fakticky zmocnily kontroly nejdůležitějších hospodářských odvětví všech latinskoamerických zemí a opakovaně zde vojensky zasahovaly. Tato politika vyvolávala v části latinskoamerické veřejnosti stále větší odpor jak v levicové tak v pravicové části politického spektra.

Protiamerická rétorika se tak stávala trvalou součástí vystoupení politiků na celém kontinentě a v druhé polovině 20. století se v některých státech prosadily režimy, které přešly od rétoriky k přijímání protiamerických opatření. Neměly sice zpravidla dlouhého trvání, ale jejich pád sloužil obvykle zase jako argument kritiků USA v celé Latinské Americe. Pro ty pak zůstává mimořádnou autoritou Fidel Castro úspěšně čelící už téměř půl století pokusům USA jeho režim svrhnout. Projevy ocenění a přátelství, jichž se Chávezovi z Castrovy strany dostává, tak mají svůj význam v regionu, kde si Castro získal řadu příznivců právě svou protiamerickou rétorikou a politikou.

Především po roce 2000 pak narůstala nejen četnost odkazů na socialismus v Chávezových projevech. Rostl i počet opatření jeho vlády, která jsou prezentována jako

realizace socialistického programu, jako je vyvlastňování zemědělské půdy či znárodnování podniků zahraničních společností. V politické oblasti doprovázejí tyto kroky pokusy o ovládnutí masové komunikačních prostředků a vytváření institucí, které mají jako prostředek přímé demokracie a společnosti občanů bránit výdobytky bolívarovské revoluce proti domácí i zahraniční reakci ztělesňované v Chávezově rétorice především americkým imperialismem.

Socialismus 21. století

Chávez přitom ovšem nikdy svou představu socialismu nespécifikoval a neučinil tak ani potom, co vyhlásil plán budovat ve Venezuele socialismus 21. století. Na konci roku 2006 oznámil ukončení činnosti Hnutí páté republiky a vytvoření strany nové, Spojené socialistické strany Venezuely (Partido Socialista Unido de Venezuela).

Ekologie se stává důležitou součástí politiky socialistů 21. století.

Jak vyplývá ze společných prohlášení Castra i Cháveze, považují za jeden z důležitých programových bodů socialismu ochranu životní prostředí, kde jsou opět Spojené státy prohlašovány za hlavní nebezpečí nejen pro americký kontinent, ale pro celou Zemi. Za příklad pro celou planetu je zde dávána Kuba, kde jako v první zemi na světě proběhla státem organizovaná výměna neekologických svítidel za svítidla s nízkou spotřebou energie. Ekologie se tak nepochybně stává důležitou součástí politiky socialistů 21. století.

Chávez ovšem nezůstává u spolupráce s Kubou, ale od svého nástupu do úřadu podporuje morálně i finančně jednotlivce a hnutí, jejichž slovník připomínala jeho vlastní politiku. Téměř v každé zemi Latinské Ameriky existují takové osobnosti těžící z rostoucí nespokojenosti části veřejnosti jednotlivých

zemí kontinentu. Tito představitelé nové generace latinskoamerických politiků kritizují zpravidla tradiční politické strany a zakládají před volbami koalice, v jejichž názvech se objevuje slovo „hnutí“ či „změna“.

Takováto uskupení se v případě volebních porážek zpravidla rozpadají, při vítězství či relativním úspěchu se transformují v pevnější útvar, popř. mění v politickou stranu ovládanou charismatickým vůdcem. Tyto amorfní útvary získávají voliče v těch vrstvách společnosti latinskoamerických zemí, které zklamal vývoj po pádu vojenských režimů kontrolujících od přelomu šedesátých a sedmdesátých let většinu latinskoamerických států.

V Argentině, Bolívii, Nikaragui atd. uplynula od odchodu generálů z politiky už dvě desetiletí a výsledky činnosti demokraticky zvolených vlád v ekonomické či sociální oblasti neodpovídaly očekáváním. Voliči dávno zapomněli na ekonomický a morální rozvrat, do něhož přivedli vojáci skoro všechny země, v nichž přebíraly moc demokratické vlády. Ve volebním roce 2006 tak zvítězily většinou subjekty, které se s větším či menším důrazem hlásí k marxismu a socialismu.

Chávez často obdivně hovoří o příkladu Castrovy Kuby, bez ohledu na praktické výsledky padesátileté výstavby socialistické společnosti na ostrově. Chávezovy petrodolary hrají v plánech jeho spojenců svoji roli a sám Chávez podněcuje jejich očekávání výroků o kontinentální solidaritě a potřebě obrany proti společnému nepříteli v podobě Spojených států vytvořením velké bolívarovské federace zahrnující celý subkontinent. Castrův útok na etanolový program socialisty v prezidentském úřadě Brazílie ovšem ukazuje, že socialistická solidarita má svoje hranice, hranice, jež Castro v 60. letech tolikrát zsměšňoval, když mluvil o údajných ekonomických zákonitostech.

Sto let od narození Jana Patočky

Petr Fischer

vedoucí kulturní rubriky Hospodářských novin

Z narození a smrti filozofa – mýtus. Z života i smrti filozofa, víc jich (moderní) Čechy neměly, už to je docela příznačné. Rádl, Krejčí, Hejránek, Machovec a další dokonce i pro ty, kdo o nich náhodou vědí, zůstávají o patro níž, nedosahující filozofa záběru a hloubky. A Patočka je jedním, jehož jméno znají i lidé, kteří v životě filozofickou knihu nevzali do ruky. Byl to on, profesor Jan Patočka, kdo po vzoru Sókratově, říkalo se právem pateticky, obětoval pravdě a svobodě to nejcenější. To je skutečný *bios filosofikos*, pravý život filozofův. Po třiceti letech mýtus vybledá a zůstává. Ale – co vlastně zůstává?

Všichni Patočkoví žáci

Pražská Filozofická fakulta, začátek devadesátých let. Všichni tehdy byli žáky Jana Patočky. Učitelé, kteří se dotýkali mýtu-filozofa přímo na bytových seminářích náhle vystupovali na veřejnost s nárokem „dělat a učit filozofii“ a předávat dál to, co od Patočky stihli nasát. A studenti, kteří na takový dotek těch, kdo byli v přímém kontaktu s Mistrem, hltavě čekali, přitazeni legendárními Patočkovými texty o Negativním platonismu, Sókratovi, Aristotelovi, přivábeni k oboru, který sice nesliboval žádnou ekonomickou budoucnost, ale nabízel možnost nalezení moudré Pravdy (dnes už všichni vědí, že to byla naivita v čiré podobě).

Patočka byl všudypřítomný. Byl symbolem znovuoživení české filozofie, celé velké myslitelské tradice, táhnoucí se až k Husovi a Komenskému. Jeho duch prolétával chodbami a učebnami (jen na koleje se nedostal, tam už vládu pomalu přebírali jiní – Nietzsche, Benjamin, Derrida, Foucault, Deleuze, anglická filozofie jazyka), otevíral dveře k antice a k Heideggerově a Husserlově fenomenologii, která právě pod jeho vlivem pohli-

la českou filozofii na dlouhé roky a dodnes ji z velké části pořád drží v rukách. Ale kdo dnes o této jedinečné a osudové události ve společnosti ví, a koho zajímá, že české myšlení uvízlo v heideggerovské existenciální umanutosti, do níž ji přivedlo už nadšení a zaujetí Patočkovo.

Nebylo lepšího komentátora a znalce díla dvou H. než Jan Patočka. Jen jeho podivuhodná kompilace obojího, kterou se myslitel snažil udržet u sebe své dva učitele, nestačila prorazit a najít si cestu do světa, jakkoliv si čeští filozofové namlouvali a někteří pořád ještě namlouvají, že konečně máme světového autora.

„I Patočka kdesi říká, že to hlavní ve filozofii dělají velké národy, zatímco údělem těch menších je psát k těmto velkým dílům komentáře,“ připomíná Miroslav Petříček, jeden z těch, kteří jsou řazeni k Patočkovým žákům. A jeden z mála, který dokáže číst Patočkovy texty s odstupem od mýtu, do něhož se od dramatické smrti filozofa propadly.

A co Patočka sám? Cožpak ten se z této představy o údělu myslitelů malých národů nevymyká? Nevymyká, i on je, přes veškerou vnitřní originalitu, především komentátorem, který dokáže upozornit na důležité detaily celku, jenž tvořili jiní.

Jak zůstat Řeky

Dokonce i Patočkovo nejslavnější a nejoriginálnější dílo *Kacířské eseje o filosofii dějin* přímo vyrůstá z Heideggerovy filozofie existence. Vystupuje mezi řádky jako pomník, který nelze odstranit ani otesat do nového tvaru. Patočkovo myšlení se tu představuje jako jeden z mnoha roubů na tomto mohutném heideggerovském stromě, roub dřívě velmi živý, ale pořád jen roub, který podobně jako Heidegger, vidí nejsilnější inspiraci v oživení řecké původnosti, která jako

živá voda věčně napájí prameny filozofického myšlení i politiky, přestože je dějiny překryly silnými nánosy metafyzických konstrukcí. I tady mýtus – filozof po třiceti letech od Patočkovy smrti naráží na dno mělkých vod české společnosti. Ale možná je to jen dno běhu dějin, které zamířily jiným směrem, než se Patočkovi jevilo.

Řecký étos lidí „pozdní doby“, o níž Patočka psal, dávno neoslovuje, vypařil se, rozplynul. Stačí se podívat, co z řeckého étosu, k němuž jako nezbytná součást patří vždy i specifický pathos, udělala univerzální hollywoodská produkce ve filmu *Trója*. „V životě se řídím jednoduchým pravidlem: uctívej bohy, miluj svou ženu a braň svou vlast,“ prohlašuje Hector, jako kdyby ani nebyl oním velkým hrdinou, který se pro zápis do božské věčnosti postavil Achylovi, ale jen průměrným poradcem

George Bushe nebo zapáleným televizním kazatelem, přenášejícím evangelickou zvěst do moderního mediálního světa. Dobře Hyperborejců už nerozumíme, Nietzsche byl posledním, kdo to uměl. V čem tedy máme, v čem bychom ještě mohli či měli zůstat Řeky, u nichž Patočka stále trpělivě hledal inspiraci?

„Duch *polis* je duch jednoty ve sporu, v boji. *Polemos*, je to společné. *Polemos* spojuje soupeřící strany, nejenže stojí nad nimi, nýbrž v něm jsou zajedno,“ píše Patočka ve druhém Kacířském eseji *Počátky dějin*. Boj o společné je tím, co vytváří veškeré politické dění, politické seskupení lidí a nakonec i dějiny. Hérakleitovský luk a šíp, dvě části, které se vzájemně potřebují, aby mohlo dojít k výstřelu. Nežákladnější dialektika, která, zdá se, pořád nějak platí. Jeden bez druhého nejsou luk a šíp ničím, přestože či právě proto, že půso-

NOVINKA

CEP nabízí sborník č. 58/2007 „Jean-Baptiste Say – 240 let od narození“, do něhož přispěli **Robert Holman, Milan Sojka, Ilona Bažantová, Dan Štátný** a **Marek Loužek** (editor sborníku). V doplňkových textech najdeme úryvek z „Obecné teorie“ **Johna Maynarda Keynes**e, přílohy přináší tři kapitoly z „Pojednání o politické ekonomii“ **Jean-Baptisty Saye**: o poplávece neboli trhu zboží, o vlastnickém právu, a o státním dluhu. Předmluvu ke sborníku napsal prezident **Václav Klaus**.

Cena: 50 Kč, 112 stran.

objednávky na www.cepin.cz
tel. 222 192 406 • e-mail: cep@cepin.cz

bí proti sobě. Rozumět světu, v němž vládne toto temné spojenectví, přijmout jeho nutnost a hledat jeho smysl – nic jiného Patočka do života nenabízí?

V českém prostředí zní takové věty, sto let od Patočkova narození, jako výkřik do prázdna. Bojovné hledání společného je přesně to, co českým politikům moc nejde. Zničit, zadupat, znehodnotit názor druhého, vytvořit monopol na názor vlastní. To ano, to je „český boj“, ale pochopit, že duch jednoty, základ silného politického společenství, vychází právě z potřeby sporu, minimálně oponentury?

Patočka má daleko k idealistické masarykovské demokracii pojeté jako diskuse, jinak by se přece neobracel do Řecka, k pokusu o demokracii plné krve a ostrých bojů. A přesto: právě v agonickém řeckém pojetí nachází zájem o celek, který v dnešním Česku chybí nejen ve veřejné debatě, nýbrž především v politice profesionálů. *Common sense*, říkají Angličané v nepatočkovské verzi téhož. Smyslem sporu, politického boje je *common*, společné, které z českých politických debat rychle mizí, bylo-li, a to je vzácnost, přítomno alespoň na začátku.

Patočkovo myšlení tu jen pramálo rezonuje se společností, z níž vyrostlo a do níž pořád patří. Jsou to zvuky z jiného kontinentu (z jiného

světa), kde se mluví nesrozumitelnou dávnou řečí. Vždyť i řecký individualismus tomu našemu nic neříká, protože dává příliš malý důraz na pozici a status.

Démonické a život bez dějin

Podobně zní i Patočkovy výzvy k uchopení vlastní svobody jako jediné možnosti, jak se vyhnout ohlupující každodennosti nebo pohlcevní démonem vášně. Cožpak je někomu špatně v hypermarketových rájích, kterým se občas přezdívá KK čili katedrály konzumu. A jak vyslyšet volání filozofa na poušti, když smyslem a cílem veškerého snažení jsou právě bouřlivé líbánky s démonickým, orgiastickým, které za všechny tak pěkně, jasně, i když nenápadně popisuje Katka Neumannová: „Závodění si teď užívám.“ (Gratulujeme!)

Pro Patočku je soustředění na každodennost a obstarávání útekem před životem, bezúspěšné užívání slasti pro změnu jeho únosem. Skutečný život probíhá v souboji s obojím – zdárně prokličkovat a vyhnout se nástrahám osobního úpadku, občas šlápnout tam i tady, jistě, ale nikdy se nestát závislým, udržet se, neupadnout – do hříchu, do bláta, do odcizenosti, mimo sebe sama, do nepravosti.

Patočka není žádný asketa, nepropaguje život bez slasti,

ať už ji přináší sex, sportovní nebo náboženské vytržení, protože bez napojení na tyto spodní proudy bychom nevěděli o životě nic. Zůstalo by nám skryto i tajemství smrti, které se, jak neopakovatelně popsal Georges Bataille, protíná s vrcholem největší rozkoše (zejména sexuální). Ale úplné ponoření do této démonické vrstvy života přináší jeho konec, totální destrukci a ztrátu sebe, ztrátu Já jako celku (Selbst, Self), o jehož rozvoj a hledání v životě Patočkovi obecně jde, viz jeho řecké pojetí „péče o duši“, kam patří i „péče o obec“. Ale není to vše, co v Patočkovi dnes zůstává spíše nevyslyšeno, přeslechnuto, zapomenuto či vytěsňeno?

V pátém Kacířském eseji se Patočka už v názvu ptá *Je technická civilizace úpadková, a proč?* Jeho odpověď je zvláštní: „Možná, že celá otázka po úpadkové civilizaci je nesprávně položena. Civilizace o sobě neexistuje. Otázka je, zda dějinný člověk se chce ještě přiznávat k dějinám.“ Otázka je to řečnická, protože i třicet let po Patočkově smrti je jasné, že přiznávání k dějinám nepatří k oblíbeným lidským disciplínám, ať už míříme časově do minulosti či do budoucnosti.

Není ale tíživější otázka, proč bychom něco takového měli dělat? Nedáváme smysl životu dnes úplně jiným způsobem? Žijeme přece „na konci dějin“ a čas se hroutí do je-

dině dimenze mediální přítomnosti, připomínající slavný bagr, jímž Patočka přibližuje Heideggerovo pojetí dnešního technického zacházení se světem a se jsoucnými, které se v něm vyskytují, čekající na patřičné použití. Umíme být skoro všude „přítom“ a pořádně si něco užívat. Patočkovská výzva k odpovědnosti, což je vlastně totéž, co přiznání ke svobodě jako dějinnému fenoménu, je lehce přeslechnutelná možná právě proto, že už neodpovídá zkušenosti času, kterou ve světě zprostředkovaném masovými médii prožíváme.

Otřesení, kteří vědí, o co běží, protože jsou otevření silám, jež otrásají světem, a kteří se stali často zneužívaným patočkovským klišé, se dnes zřejmě pohybují na radikálně jiné půdě, která je možná ještě kacířtější než Patočkovo vtažení filozofie jednotlivé existence do proudu dějin. A mýtus-filozof, který dal legalistické strategii (dodržujte své vlastní zákony!) českého protikomunistického disentu existenciální, ba dokonce dějinnou hloubku, zůstává ve společnosti už jenom jako milá vzpomínka, jejíž symbolickou hodnotu lze shrnout do jediného slova – obět.

Vhodnější doba k novému čtení Patočkova filozofování se nedá najít. Skrze odprýskávající nánosy mýtického nátěru, které je potřeba dál trpělivě strhávat, si to můžeme konečně pořádně užít. ■

NABÍZÍME

CEP nabízí sborník číslo 30/2004 „Dvě stě let od smrti Immanuela Kanta“, do něhož přispěli **Milan Sobotka, Miloslav Bednář, Marek Loužek** (editor sborníku), **Ján Pavlík, František Vencovský** a **Jiří Kinkor**. Do příloh jsou zařazeny úryvky z Kantova díla: „Kritiky čistého rozumu“, „Základů metafyziky mravů“ a „K věčnému míru“. Předmluvu ke sborníku napsal prezident **Václav Klaus**.

Cena: 50 Kč, 94 stran.

CEP nabízí sborník číslo 40/2005 „Sto let od narození Ayn Randové“, do něhož přispěli **Jiří Kinkor, Vavřinec Kryžánek, Roman Joch, Michal Hynšt** a **Jan Pavlík**. Sborník obsahuje úryvek z románu Ayn Randové „Zdroj“, esej „Objektivistická etika“ a úryvek z díla „Atlas Shrugged“. Editory knihy jsou **Dina Chmaitillová** a **Petr Mach**. Předmluvu k publikaci napsal prezident **Václav Klaus**.

Cena: 50 Kč, 96 stran.

objednávky na www.cep.cz • tel. 222 192 406 • e-mail: cep@cep.cz

RECENZE – PATRICK BUCHANAN: SMRT ZÁPADU

Marek Loužek

Centrum pro ekonomiku a politiku

Knihy Patricka J. Buchanana „Smrt Západu“ s podtitulem „jak vymírání obyvatel a invaze přistěhovalců ohrožují naši zemi a civilizaci“ (Mladá Fronta 2004) je pozoruhodná ve více ohledech. Zaujme nejen sugestivním líčením zániku západní civilizace, ale i tím, že přináší ostré, působivé, někdy však poněkud kontroverzní teze. Představuje dobrý doklad uvažování části amerických konzervativců o současném světě.

Komunistická revoluce, která začala v roce 1917 útokem na Zimní palác, skončila pádem berlínské zdi v roce 1989. Jejím snem bylo vytvoření nového člověka. Policejní teror, tábory Gulagu a sedmdesát let indoktrinace dětí k nenávisti vůči Západu a mravní nadřazenosti Marxe a Lenina však nezafungovaly. Zatímco Leninova revoluce selhala, revoluce, která vypukla v 60. letech na univerzitních kampaích, byla úspěšná. Zapustila kořeny ve společnosti a stvořila novou Ameriku.

Ve „Smrti Západu“ se Buchanan snaží tuto revoluci popsat: co se za ní skrývá, odkud pochází, jak došlo k sesazení Boha, zpusťování chrámů, změně přesvědčení a zmocnění se mládeže. Tato revoluce se netýká jen Američanů, zmocnila se všech národů Západu. Civilizace, kultura, víra a mravní řád zakořeněné v této víře mizí a nahrazuje je nová civilizace a hodnoty.

Amerika a Západ čelí podle Buchanana čtyřem viditelným a přítomným ohrožením. Prvním je vymírání obyvatel. Druhým je masové přistěhovalectví lidí různých barev plet, vyznání a kultur. Třetím je vzestup dominance protizápadní kultury na Západě, která je hluboce nepřátelská k jeho náboženství, tradicím a morálce. Čtvrtým je rozpad národů a zběhnutí vládnoucích elit ke světové vládě.

Hrozba vymírání

Stejně jako byl po dlouhou dobu růst počtu obyvatel známkou zdravých národů

a vzestupu civilizací, snižování počtu obyvatel bylo znamením úpadku. Je-li to pravda, potom se západní civilizace, odhlédneme-li od její moci a bohatství, ocitá podle Buchanana v kritickém stavu. Zatímco počet obyvatel ve světě se za čtyřicet let zdvojnásobil na šest miliard, evropské národy se přestaly reprodukovat. Počet jejich obyvatel stagnuje a v mnoha zemích dokonce klesá.

Smrt Západu není podle Buchanana předpovědí toho, co se stane; jde o popis toho, co se dnes děje. Nejde o záležitost proroctví, ale matematiky.

Prognóza je podle Buchanana temná. Mezi léty 2000 a 2050 vzroste počet obyvatel ve světě o více než tři miliardy, tj. na více než devět miliard. K tomuto globálnímu zvýšení počtu obyvatel však dojde výhradně v Asii, Africe a Latinské Americe. Sto milionů lidí evropského původu zmizí. Zatímco v roce 1960 tvořili lidé evropského půvo-

du jednu čtvrtinu světové populace, v roce 2000 jednu šestinu a v roce 2050 budou tvořit jednu desetinu.

Průměrná plodnost na jednu ženu poklesla v Evropě na 1,4 dítěte, při čemž pro prostou reprodukci je zapotřebí 2,1 dítěte na ženu. Pokud se současná plodnost udrží, počet obyvatel Evropy se na konci 21. století sníží na 207 milionů – třetinu současného stavu. Počet obyvatel Německa poklesne z 82 milionů na 38,5 milionů na konci století. Kolébka západní civilizace se stane jejím hrobem.

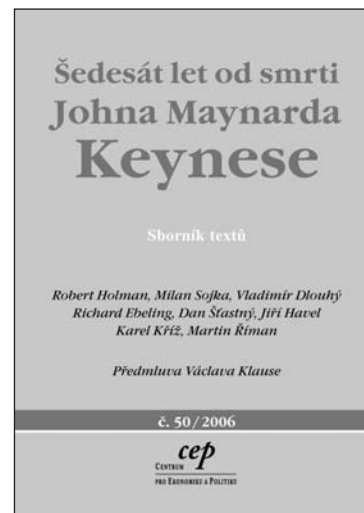
Smrt Západu není podle Buchanana předpovědí toho, co se stane; jde o popis toho, co se dnes děje. Nejde o záležitost proroctví, ale matematiky. Rozhodnutím nemít děti Evropané již přijali konec své civilizace ve 22. století. Buď Evropa sníží sdaně a radikálně omezí důchody a zdravotní výhody pro staré lidi, nebo se stane kontinentem třetího světa. Její budoucnost je v každém případě pochmurná. ▶

NABÍZÍME

CEP nabízí sborník č. 53/2006 „**John Stuart Mill – dvě stě let od narození**“, do něhož přispěli **Miloslav Bednář, Robert Holman, Iлона Bažantová, Vladimír Čechák** a **Marek Loužek** (editor sborníku). V příloze najde čtenář úryvky z díla Johna Stuarta Milla: kapitolu o zastupitelské demokracii z „Úvah o vládě ústavní“, kapitolu z eseje „O svobodě“ o individualitě jako prameni blahobytu a úvahu o socialismu. Předmluvu ke sborníku napsal **Václav Klaus**.

Cena: 50 Kč, 116 stran.

Centrum pro ekonomiku a politiku nabízí sborník č. 50/2006 „**Šedesát let od smrti Johna Maynarda Keynesese**“, do něhož přispěli **Robert Holman, Milan Sojka, Vladimír Dlouhý, Richard Ebeling, Dan Štastný, Jiří Havel, Karel Kříž** a **Martin Říman**. Sborník by neměl chybět v knihovně žádného zájemce o dějiny ekonomického myšlení. Editorem sborníku je **Marek Loužek**. Předmluvu napsal prezident **Václav Klaus**.

Cena: 50 Kč, 96 stran.

objednávky na www.cepin.cz • tel. 222 192 406 • e-mail: cep@cepin.cz

Sexuální revoluce

Buchanan bojuje proti jevům ohrožujícím tradiční řád jako potraty, eutanázie, svazky homosexuálů, feminismus. Je typickým konzervativcem. To, co bylo kdysi nemravné a neslušné – promiskuita, potrat, eutanázie, sebevražda – se stalo pokrokové a chvályhodné. Nietzsche to nazval přehodnocením všech hodnot. Staré ctnosti se staly hříchy a staré hříchy ctnostmi.

Sexuální revoluce začala počítat své děti. Statistická čísla, jež se týkají interrupcí, rozvodů, porodnosti, domovů s jedním rodičem, sebevražd mladistvých, střelby ve školách, požívání drog, týrání dětí, domácího násilí, násilných trestných činů, míry uvězněných lidí a promiskuity ukazují, jak se západní společnost, v níž je kulturní revoluce na vzestupu, rozkládá a umírá.

Vzestup feminismu přináší smrt národa a konec Západu. Miliony žen oslovila feministická ideologie, která kladla manželství naroveň prostituci a otroctví. Co více, přesvědčila ženy, aby odložily manželství a neměly děti. Buchanan vidí jediný možný lék v obnově tradičních hodnot a návratu ke křesťanským hodnotám. Ty však Evropa dobrovolně zavrhl.

Za průkopníka kulturní revoluce považuje autor frankfurtskou školu dovezenou do Ameriky. Ta podkopala rodinu a vyvolala kulturní pesimismus. Evropská generace baby boomu se možná dožije toho, že její život ukončí, aniž by s tím souhlasila, společnost, která se stane stejně lhostejnou k jejímu přání zůstat na živu, jako byla ona ve své době k nenarozeným. Čím člověk zachází, tím také schází.

Ústředním problémem našeho věku není podle autora ekonomika, nýbrž víra. Pouze společenská kontrarevoluce nebo náboženské probuzení může Západ zachránit před tím, než klesající porodnost dosáhne posledního stupně a spustí oponu za dlouho trvajícím představením západního člověka. Některé Buchananovy věty jsou však více

propaganda než analýza, např.: „Z pilulky a kondomu se staly srp a kladivo kulturní revoluce.“

Národní identita

Nekontrolované přistěhovalectví hrozí zničit národ, v němž Američané vyrůstali a promění Ameriku v konglomerát národů, které nemají téměř nic společného –

*Buchanan bojuje
proti jevům ohrožujícím
tradiční řád jako
potraty, eutanázie, svazky
homosexuálů, feminismus.
Je typickým
konzervativcem.*

ani dějiny, ani hrdiny, ani jazyk, ani kulturu, ani víru, ani předky. U menšin se rozšířilo přesvědčení o rasových právech a etnických oprávněních. Toto přesvědčení podporují kulturní elity, jež pomlouvají tavící kotelnou a pějí chválu na multikulturalismu.

Islámský svět si udržuje něco, co Západ dávno ztratil: touhu mít děti a vůli udržovat v chodu civilizaci, kulturu, rodinu a víru. Dnes je právě tak obtížné najít západní národ, jehož počet místních obyvatel nevymírá, jako najít islámský národ, jehož počet místních obyvatel prudce neroste. Západ se možná naučil to, co islám nezná, ale islám si pamatuje to, co Západ zapomněl: „Každá vize se musí opírat o víru.“

Požadavek přijímat přistěhovalectvo má za důsledek demografickou, státní a kulturní sebevraždu Západu. Buchanan tvrdí, že nezávislost je cennější než moc a za vlast má cenu bojovat. Někdy je však Buchananovo vlastenectví pro Evropana přehnané, např. když tvrdí: „My, Američané, máme slavné dějiny, kterou jsou nejbohatší a největší, jaké kdy nějaký moderní národ a lid nebo nějaká republika před námi měly.“

Nevypadá to, že by se západní elity staly lhostejnými ke smrti jejich civilizace. Nevypadá to, že by se staraly o to, zda ke konci Západu dojde vylidněním, vzdáním se

národního rázu nebo zaplavením imigračními vlnami z třetího světa. Západní člověk, uvolněný od povinnosti civilizovat a pokřesťanstvovat lidstvo a těšící se požitku nezávanosti našeho věku, ztratil vůli k životu a smířil se s hrozbou smrti.

Evropská integrace

Válka proti internacionálnímu komunismu sice skončila, začal však nový zápas proti internacionálnímu socialismu. Bude se v něm rozhodovat o tom, zda evropské národy přežijí jako nezávislé a svobodné, nebo se promění v provincie evropského superstátu, v němž uplatňování jim vlastního práva na ochranu jejich jedinečné identity bude navždy postaveno mimo zákon.

Protože evropská integrace je projekt elit a protože jeho architekti jsou neznámí a nemilovaní, globalizace ztroskotá na velkém útesu patriotismu. V tom je Buchananova víra a naděje. Evropské země se mohou rozpadnout a některé možná odevzdají svou suverenitu, aby se rozpustily v evrop-

ském superstátu. Lidé se však budou bouřit stejně jako proti sovětskému impériu a vytvoří znovu země, z nichž vzešli.

Když se EU rozšířila na Východ, nastal kritický okamžik. Unii s 25 či více státy nelze vládnout z Bruselu, pokud Brusel nezíská moc, jakou má vláda Spojených států nad padesáti státy. Stejně jako Američané zvítězili ve studené válce proti světovému komunismu, ani zápas proti globálnímu socialismu není prohraný. Američané by měli vystupovat proti jakékoli ztrátě suverenity. Buď otevřený národní stát, nebo zánik národa.

Je v přirozeném řádu věcí, že se státy a civilizace pozvedají, expandují, dominují a vládnou jen proto, aby ustoupily a nabídly rovnost svým podřízeným národům. Úspěch knihy Oswalda Spenglera „Zánik Západu“ před sto lety ukázal, že prorokování konce dějin západní civilizace je poměrně populární. Kniha Patricka Buchanana navazuje na tuto tradici. I když některé její teze jsou kontroverzní, určitě stojí za přečtení. ■

NABÍZÍME

CEP nabízí sborník č. 56/2007 „Euro – dřívě nebo později“, do něhož přispěli přední čeští ekonomové **Stanislava Janáčková, Viktor Kotlán, Miroslav Singer, Václav Klaus, Jan Skopeczek** a **Petr Mach** (editor sborníku). Publikace by neměla chybět v knihovně žádného čtenáře, který se zajímá o argumenty pro či proti vstupu do eurozóny. Předmluvu ke sborníku napsal prezident **Václav Klaus**.

Cena: 50 Kč, 92 stran.

objednávky na www.cep.cz

ZPRÁVA ZE SEMINÁŘE

Odmítnutí Marshallova plánu v ČSR – 60 let poté

V pondělí 28. května uspořádalo Centrum pro ekonomiku a politiku seminář na téma „Odmítnutí Marshallova plánu v ČSR – šedesát let poté“. Na panelu, který moderoval **Jiří Weigl**, vystoupili **Jindřich Dejmek** z Historického ústavu Akademie věd České republiky, **Jan Eichler** z Ústavu mezinárodních vztahů, ředitel Historického ústavu Akademie věd Slovenské republiky **Slavomír Michálek** a ředitel Ústavu pro soudobé dějiny AV ČR **Oldřich Tůma**.

Jindřich Dejmek připomněl řeč státního sekretáře **George Marshalla** z 5. června 1947, v níž autor načrtl plán na poválečnou rekonstrukci Evropy. Československá vláda v čele s **Gottwaldem** nejdříve plán přijala, posléze však na nátlak **Stalina** odmítla a odvolala účast na pařížské konferenci v červenci 1947. Odmítnutí Marshallova plánu bylo politickým symbolem na prahu studené války. ČSR spadla do sovětské sféry vli-

vu. Přestali jsme být spojenci a stali jsme se vazaly.

Jan Eichler vsadil jednání o Marshallovo plánu do mezinárodního kontextu. Rozebral dva přístupy k americké zahraniční politice: tradiční (konzervativní) a revizionistický (kritický). **Eichler** kritizoval **Trumanovu** doktrínu jako atomovou diplomacii, která vedla k zostření postojů na sovětské straně. **Marshallův** plán jednak zabránil bídě, jednak nastartoval hospodářský růst. ČSR stojící mezi Západem a Východem tehdy měla na vybranou. Vydat se cestou **Finska** či **Rakouska** se však nepodařilo.

Slavomír Michálek zkoumal americké motivy pro proslazení Marshallova plánu. Cíl Marshallova plánu byl ekonomický: zajistit odbytiště pro americké výrobky v Evropě. Sovětský svaz nebyl schopen nabídnout efektivní pomoc. Odmítnutí Marshallova plánu vnímaly USA jako návrat ČSR do ruské náruče. Českoslo-

vensko tehdy podlehl tvrdému nátlaku Moskvy; v amerických očích šlo o nový **Mnichov**. **Marshallův** plán měl význam jak pro ty, kdo odmítli, tak pro ty, kdo jej přijali. Spojil chudé s chudými a bohaté s bohatými.

Oldřich Tůma vložil jednání o Marshallovo plánu po druhé světové válce jako poslední šanci, kdy šlo zabránit komunistickému puči. Tehdy byla reálná šance, demokraté měli v rukou budoucnost. Veřejnost ještě nebyla komunisty tak zastrašena. Šlo o střetnutí o suverenitu státu. Nekritický vztah k Sovětskému svazu se však ukázal být chybnou strategií. **Jednání** o Marshallova plánu popsal **Tůma** jako komedii plnou omylů. Šlo o důležitou kapitolu na cestě ke komunismu.

V diskusi **Jiří Weigl** nastolil otázku, zda **Marshallův** plán skutečně sehrál v hospodářském rozvoji západní Evropy takovou roli, jaká se mu přisuzuje. **Kamil Janáček** upozornil

na smířlivost s nástupem komunismu i mezi českými ekonomy; **Josef Goldman** např. chtěl udělat z ČSR strojírnou či kovárnu Evropy. Podle **Karla Dyby** mělo odmítnutí Marshallova plánu osudové politické důsledky, pro hospodářský rozvoj západní Evropy však bylo důležitější obnovení tržní ekonomiky než státní pomoc.

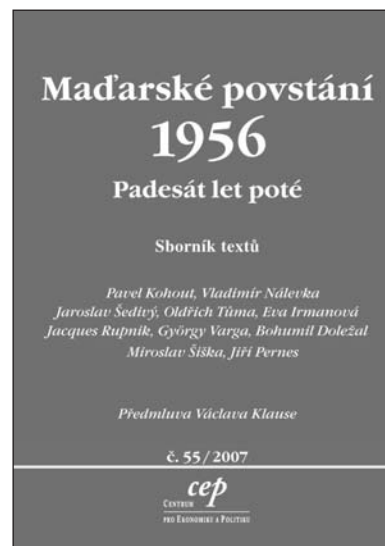
Jindřich Dejmek odmítl, že by k rozdělení sféry vlivu došlo v **Teheránu** či **Jaltě**, osudová byla podle něj **Churchillova** návštěva Moskvy v říjnu 1944. **Jan Eichler** argumentoval, že bytostně nedemokratický stát nemůže provádět jinou zahraniční politiku než expanzivní. **Slavomír Michálek** poznamenal, že **Stalin** si nemohl dovolit pustit Československo i kvůli uranové dohodě mezi ČSR a SSSR. **Oldřich Tůma** podpořil **Dejmekův** názor, že žádné dohody o rozdělení Evropy nebyly; o vítězství ve studené válce se rozhodovalo na domácí frontě. ML

NABÍZÍME

CEP nabízí sborník č. 57/2007 „Česko-německá deklarační – deset let poté“, do něhož přispěli **Alexandr Vondra**, **Helmut Elfenkämper**, **Eva Hahnová**, **Václav Houzvička**, **Michal Petřík**, **Jiří Weigl**, **Jiří Šitler**, **Rudolf Jindrák**, **Vladimír Handl**, **Hans Henning Hahn**, **Václav Pavlíček**, **Miroslav Kunštát**, **Tomáš Kafka**, **Tomáš Jelínek**, **Jan Kuklík** a **Ota Filip**. Předmluvu ke sborníku napsal prezident **Václav Klaus**.

Cena: 50 Kč, 182 stran.

CEP nabízí sborník č. 55/2007 „Maďarské povstání 1956 – padesát let poté“. Do sborníku přispěli **Pavel Kohout**, **Vladimír Nálevka**, **Jaroslav Šedivý**, **Oldřich Tůma**, **Eva Irmanová**, **Jacques Rupnik**, **György Varga**, **Bohumil Doležal**, **Miroslav Šiška** a **Jiří Pernes**. V příloze čtenář najde příspěvek prezidenta ČR do vzpomínkového alba o maďarské revoluci. Editorem sborníku je **Marek Loužek**. Předmluvu napsal **Václav Klaus**.

Cena: 50 Kč, 142 stran.

objednávky na www.cep.in.cz • tel. 222 192 406 • e-mail: cep@cep.in.cz

STŘEDNÍ EVROPA MÁ SPOLEČNÉ ZÁJMY*

Václav Klaus

My, Česká republika, jsme rádi, že se tento summit opět koná u nás stejně jako před třinácti lety, kdy se sešlo sedm prezidentů. Protože tento summit střeoevropských prezidentů nikdy nebyl žádným exkluzivním, uzavřeným klubem, okruh prezidentů, kteří se summitu zúčastní, se pravidelně rozšiřuje. A dnes se nás zde sešlo patnáct.

Chtěl bych vysvětlit, že od počátku bylo jasné, že vzhledem k dlouho plánované zahraniční cestě na Dálný východ se nemůže zúčastnit německý prezident Köhler. Ze zdravotních důvodů se v posledních dvou týdnech omluvil slovenský prezident Drnovšek a včera v noci vzhledem k napjaté politické situaci v jeho zemi se omluvil ukrajinský prezident Juščenko.

Existuje určitá kontinuita. Myslím, že si mnozí z nás vzpomínáme na podobné setkání, které se odehrávalo před rokem v Bulharsku, kdy jsme byli hosty prezidenta Parvanova. A já bych již v této chvíli chtěl připomenout to, že už v loňském roce o organizování tohoto summitu na rok 2008 požádal prezident Makedonie Crvenkovski. A já už předem chci vyjádřit podporu k této jeho a jejich kandidatuře.

Společná témata

Scházíme se proto, že máme společná témata, že máme společné zájmy, že existují stejné výzvy, kterým musí jednotlivé země tohoto regionu čelit. Jsme všichni zajedno, že je-li to tak, že je šance čelit jim společně, tak je to tím lépe a já věřím, že přesně

o to dnes a zítra tady budeme usilovat. Některá z našich témat se časem mění, některá jiná témata zůstávají.

Nepochybně na počátku hlavním tématem byl přechod zemí našeho regionu od komunismu ke svobodné

*Politická stabilita
a hospodářská prosperita
nepřichází zvenčí.
Stabilní a životaschopná
řešení vycházejí
jen a jedině z domácích
podmínek.*

společnosti, ale to už přestalo být dominantním a aktuálním tématem. Tento přechod již v podstatě v našich zemích úspěšně skončil. Jiná témata zůstávají aktuální. Aktuální zůstávají otázky související s vnitřní stabilitou regionu, jeho jednotlivých zemí. Ostatně to vidíme na včerejším případě Ukrajiny. Zajímá nás otázka statutu Kosova a další vývoj evropské integrace a podobné otázky. Věřím, že se všech těchto témat budeme v našich rozhovorech dotýkat.

Mění se také politický kontext našeho setkávání a přibývá zemí, které již jsou členy Evropské unie oproti těm, které nejsou členy. Letos prvně nastala situace, kdy převážil počet členských zemí nad nečlenskými zeměmi; dnešní poměr je 8:7, což na těchto našich setkáních ještě nikdy nebylo. Věřím, že je mnoho věcí, které naše země spojuje. Je to fyzická blízkost – jedna země sousedí s druhou. Spojuje nás velmi obdobná, zejména nedávná historie, spojuje nás kulturní blízkost, civilizizační blízkost. Řadu z nás spojuje i blízkost jazyková. Všechny země, které jsou zde zúčastněné, nesporně patří do Evropy.

Mnohé z našich zemí prožily zkušenost s různými formami integrace i dezintegrace. A díky této zkušenosti mají specifickou citlivost a specifický pohled na některá témata. Jsem přesvědčen, že všechny naše země spojuje zájem o stabilitu regionu, spojuje nás zájem o rozvoj vzájemných pozitivních bilaterálních vztahů, zájem nacházet společné zájmy a postoje v otázkách nejen našich vnitřních, ale i v otázkách, které přesahují hranice střední, východní a jižní Evropy.

Výzvy do budoucnosti

Na dnešek jsme si zvolili jedno obecné téma: střední Evropa – současné problémy a výzvy do budoucnosti. Zítra se chceme věnovat problematice našeho regionu a Evropské unie. Chtěl bych velmi stručně zmínit několik témat, které my v tomto kontextu považujeme za důležité.

Předpokládám, že mnozí z Vás budou hovořit o problematice západního Balkánu. Je to region, který se potýká s dědictvím vývoje v devadesátých letech, který se snaží dokončit a zažít ony politické, ekonomické a společenské změny, kterými tyto země prošly v posledním desetiletí. Vycházíme z toho, že nejlepší podporou pro země západního Balkánu je perspektiva jejich účasti v evropském integračním procesu a perspektiva jejich spolupráce s NATO.

Je potřeba dát v obou těchto věcech věrohodné signály a Česká republika je připravena toto udělat. Jak ohledně budoucího členství v Evropské unii, tak ohledně budoucího členství v NATO. Někteří z Vás jste se zúčastnili stejně jako já loňského summitu NATO v Rize, kde byl signál Albánii, Chorvatsku a Makedonii ohledně členství v NATO dán. A Srbsko, Bosna a Hercegovina a Černá Hora byly přijaty do Partnerství pro mír.

Jsme si vědomi toho, že politická stabilita a hospodářská

prosperita nepřichází zvenčí, že stabilní a životaschopná řešení vycházejí jen a jedině z domácích podmínek, že samy jednotlivé země musí přijmout největší díl odpovědnosti za svůj politický vývoj a za urovnání některých sporů, které zůstaly po rozpadu někdejších federací, nebo soustátí. Řešení vzájemně vyjednaná mezi zeměmi, kterých se to týká, jsou vždy lepší a přijatelnější pro domácí obyvatelstvo než ta, která musí být zprostředkována zahraniční pomocí.

Předpokládám, že budeme diskutovat otázku Kosova, protože je zde přítomna řada zemí, která přímo sousedí s Kosovem a kterých se to velmi týká. Česká republika podporuje rozhovory vedené OSN ohledně budoucího statutu Kosova. Ale máme vlastní historickou zkušenost, že je třeba najít řešení, které bude přijato tamními občany. Právě to musí být podkladem pro jakoukoliv další rezoluci OSN.

Předpokládáme, že zejména pan prezident Voronin nám řekne pár slov k problematice jeho země a k problematice Podněstří, protože my všichni vycházíme z toho, že je třeba usilovat o reálnou, nikoliv pouze nominální integraci Podněstří do Moldavska a že bychom se rádi něco dozvěděli o probíhajících rozhovorech o budoucnosti Podněstří, které probíhají mezi Kišiněvem a Moskvou.

Vztahy s Ruskou federací jsou tradičním tématem těchto našich schůzek. Všichni máme zájem o dialog a spolupráci s Ruskem. Víme, že není důvod se od Ruska odtahovat, izolovat ho, demonizovat ho. Víme, že Rusko je sousední zemí střední, východní, jižní Evropy a že je třeba znásobit úsilí o prohloubení kontaktů a o prohloubení porozumění našich zemí právě s Ruskou federací. Na druhou stranu je pro řadu z nás důležitá transatlantická vazba. Proto se zde jistě bude diskutovat i protiraketová obrana.

* Projev při zahájení plenárního zasedání na summitu střeoevropských prezidentů, Brno, BVV - Rotunda, 25. května 2007.